

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей оптимізації діяльності керівників факультетів і кафедр щодо ефективної організації самостійної роботи здобувачів освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ємельянова Д. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до самостійної роботи в умовах кредитно-модульного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2011. 203 с.
2. Король В. М., Савченко О. П. Самостійна робота студентів університету як складова підготовки майбутнього фахівця: організація самостійної роботи студентів. Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2003. 129 с.
3. Красюк Л. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності: теоретичний аспект. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди*. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28. С. 157–160.
4. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів (теоретико-методологічний аспект): монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. 307 с.
5. Організація самостійної роботи студентів з педагогіки / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш та ін. Харків: ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2000. 160 с.
6. Atkinson J. W., Clark R. A., Lowell E. L. The achievement motive. Eastford, CT: Martino Fine Books, 2015. 412 p.
7. Maslow A. H. The farther reaches of human nature. London: Penguin Books, 1993. 432 p.

REFERENCES

1. Iemelianova, D. V. (2011). Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnykh dystsyplin do samostiinoi roboty v umovakh kredytno-modulnoho navchannia [Formation of the preparedness of future teachers of humanitarian disciplines to work independently in the conditions of credit-module training] [Candidate dissertation, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy]. [in Ukrainian]
2. Korol, V. M., Savchenko, O. P. (2003). Samostiina robota studentiv universytetu yak skladova pidhotovky maibutnoho fakhivtsia: orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv [Independent work of university students as a component of training the future specialist: organization of students' independent]. Cherkasy. [in Ukrainian]

3. Krasnyuk, L. (2013). Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do pedahohichnoi diialnosti: teoretychnyi aspekt [Formation of preparedness of future primary school teachers for pedagogical activity: theoretical aspect]. *Humanitarnyi visnyk Pereiaslav-Khmelnytskoho derzh. ped. un-t im. Hryhoriia Skovorody*. 28. 157–160. [in Ukrainian]
4. Malykhin, O. V. (2009). Orhanizatsiia samostiynoi navchalnoi diialnosti studentiv vyshchlykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: teoretyko-metodolohichnyi aspekt [Organization of independent educational activities of students of higher pedagogical educational institutions: theoretical and methodological aspect]. Kryvyi Rih. [in Ukrainian]
5. Yevdokymov, V. I. Ahapova, T. P., Havrysh, I. V. et al. (2000). Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv z pedahohiky [Organization of students' independent work in pedagogy] / V. I. Yevdokymov, T. P. Ahapova, I. V. Havrysh et al. Kharkiv. [in Ukrainian]
6. Atkinson, J. W., Clark, R. A., Lowell, E. L. (2015). The achievement motive. Eastford, CT. [in English]
7. Maslow, A. H. (1993). The farther reaches of human nature. London. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри сольного співу та оперної підготовки Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.
Наукові інтереси: виконавська підготовка здобувачів освіти мистецьких спеціальностей.
ШУМСЬКА Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фортепіано Харківської гуманітарно-педагогічної академії.
Наукові інтереси: виконавська підготовка здобувачів освіти мистецьких спеціальностей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TKACHENKO Tetiana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Solo Singing and Opera Training of Kharkiv I. P. Kotliarevskiy National University.
Scientific interests: performance training of art majors.
SHUMSKA Olha Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Piano of Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy.
Scientific interests: performance training of art majors.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2023 р.

УДК 373.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-123-128

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук,
 професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
 Центральноукраїнського державного університету
 імені Володимира Винниченка
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
 e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито сучасні підходи до розгляду теоретичних основ фізичного розвитку учнів.

Фізичний розвиток – динамічний процес росту та біологічного дозрівання дитини в тому чи іншому періоді дитинства. Рівень фізичного розвитку в дитячому віці – один з об'єктивних показників стану здоров'я, що є результатом взаємодії ендогенних факторів (здоров'я батьків, перебіг вагітності і пологів, наявність вроджених аномалій розвитку, тип конституції, інтенсивність обміну речовин, ендокринний фон організму, активність

ферментів крові та секретів травних залоз) та екзогенних факторів (особливості клімату, санітарно-гігієнічні умови, характер харчування, перенесені захворювання, рухова і розумова активність, режим дня та ін.).

Фізичне виховання сприяє повноцінному фізичному розвитку особистості, підвищенню рівня функціональних та адаптаційних можливостей організму. Головною передумовою формування всебічно розвиненої, здорової особи є достатній рівень рухової активності під час усіх форм організації фізичного виховання. На разі, головними проблемами сучасного фізичного виховання є – адекватність фізичної підготовки індивідуальному стану дитини, гармонізація та оптимізація фізичних навантажень, свобода вибору форми рухової активності, яка б відповідала морфофункціональним особливостям і особистісним здібностям дитини.

Оптимальна, правильно організована рухова активність дитини створює відповідні передумови для нормальної життєдіяльності організму людини в дорослому віці, довготривалого творчого життя. Рухова активність дитини передбачає виконання окремих рухів, рухових дій та цілісної рухової діяльності.

У процесі фізичного виховання необхідно враховувати індивідуально-типологічні особливості школярів, так як це є головною умовою створення системи навчання дітей руховим навичкам в школі. Система навчання повинна бути націлена на розвиток і збереження здоров'я, а не на отримання позитивної оцінки за виконання руху.

Ключові слова: фізичний розвиток учнів, фізичне виховання, фізична культура.

FILONENKO Oksana Volodymyrivna –
 Doctor of Pedagogy, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department
 of Pedagogy and Special Education
 of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
 e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

PHYSICAL DEVELOPMENT OF STUDENTS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The article reveals modern approaches to the consideration of the theoretical foundations of physical development of students.

Physical development is a dynamic process of growth and biological maturation of a child in one or another period of childhood. The level of physical development in childhood is one of the objective indicators of the state of health, which is the result of the interaction of endogenous factors (the health of parents, the course of pregnancy and childbirth, the presence of congenital anomalies of development, the type of constitution, the intensity of metabolism, the endocrine background of the body, activity of blood enzymes and secretions of digestive glands) and exogenous factors (features of the climate, sanitary and hygienic conditions, nature of nutrition, previous diseases, motor and mental activity, daily routine, etc.).

Physical education contributes to the full-fledged physical development of the personality, increasing the level of functional and adaptive capabilities of the body. The main prerequisite for the formation of a comprehensively developed, healthy person is a sufficient level of motor activity during all forms of physical education. Currently, the main problems of modern physical education are the adequacy of physical training to the individual condition of the child, harmonization and optimization of physical exertion, freedom to choose the form of motor activity that would correspond to the morpho-functional characteristics and personal abilities of the child.

Optimum, properly organized motor activity of the child creates appropriate prerequisites for the normal functioning of the human body in adulthood, a long-term creative life. The motor activity of the child involves the performance of separate movements, motor actions and integral motor activity.

In the process of physical education, it is necessary to take into account the individual and typological characteristics of schoolchildren, as this is the main condition for creating a system for teaching children motor skills at school. The training system should be aimed at the development and preservation of health, and not at receiving a positive assessment for the execution of the movement.

Keywords: physical development of students, physical education, physical education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства у державних офіційних структур і представників науки посилюється інтерес до проблем оздоровчої фізичної культури. Формування освіченої, творчої особистості, становлення фізичного і морального розвитку людини розглядається як головне завдання сучасної національної освіти, а фізична культура як частина загальної культури [12].

Значущість означеної проблеми підкреслюється ще й тим, що фізична підготовленість молоді до активного життя сьогодні – один із визначальних чинників подальшого розвитку України. Ця думка знаходить підтвердження у низці державних документів: «Національній доктрині розвитку освіти» (2002) та

«Національній доктрині розвитку фізичної культури та спорту» (2004), Державній програмі «Здоров'я – 2020: український вимір» (2011) та Концепції «Нова українська школа» (2016), у яких визначено пріоритети освітньої політики України і які детермінують не лише стратегію реформування системи загальної середньої освіти, а й напрями подальшого наукового пошуку щодо забезпечення належної підготовки учнів до життя, фізичної зокрема [7, с. 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам фізичного виховання підростаючого покоління присвячені дослідження М. Зуболій, О. Курок, Г. Ляшенко, Л. Сущенко, Б. Шиян та ін. Формування здорового способу життя школярів в освітньому процесі присвячено праці (В. Білик, А. Герасимчук, С. Ігнатенко,

С. Лапаєнко, В. Лисяк, О. Маркова, К. Палієнко, С. Страшко та ін.); у позакласній діяльності (О. Гауряк, А. Гужаловський, О. Жабокрицька, Т. Лясота, В. Рева та ін.). Попри значну увагу вчених, питання фізичного розвитку учнів потребує подальшого вивчення. Практика переконує в необхідності удосконалення змісту та методів фізичного розвитку та виховання здорового способу життя учнів.

Метою статті є розкриття сучасних підходів до розгляду теоретичних основ фізичного розвитку учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідник Е. Вільчковський підкреслює, що фізичний розвиток виявляється у становленні та зміні біологічних форм та функцій організму дитини в процесі життя та визначається рівнем антропометричних і біометричних показників (маса та довжина тіла, окружність грудної клітини, частота дихання та серцевих скорочень); рухових якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості); показників формування постави [3].

Фізичний розвиток – динамічний процес росту та біологічного дозрівання дитини в тому чи іншому періоді дитинства. Рівень фізичного розвитку в дитячому віці – один з об'єктивних показників стану здоров'я, що є результатом взаємодії ендогенних факторів (здоров'я батьків, перебіг вагітності і пологів, наявність вроджених аномалій розвитку, тип конституції, інтенсивність обміну речовин, ендокринний фон організму, активність ферментів крові та секретів травних залоз) та екзогенних факторів (особливості клімату, санітарно-гігієнічні умови, характер харчування, перенесені захворювання, рухова і розумова активність, режим дня та ін.).

Комплексна оцінка фізичного розвитку включає:

1. Оцінку результатів вимірювань – антропометрію (соматометрію) і зовнішнього огляду (соматоскопію).

Соматоскопія (від грец. soma – тіло і skapeo – дивлюся) проводиться для отримання загального враження про фізичний розвиток обстежуваного: тип будови тіла в цілому і окремих його частин, їх взаємовідносини, пропорційність, наявність функціональних або патологічних відхилень. Соматоскопія включає: оцінку стану опорно-рухового апарату – визначення форми черепа, грудної клітки, ніг, стоп, хребта, осанки, розвитку мускулатури; визначення ступеня жировідкладення; оцінку ступеня статевого дозрівання; оцінку стану шкірних покривів; оцінку стану слизових оболонок очей і порожнини рота; огляд зубів і складання зубної формули.

2. Оцінку функціонального стану різних систем організму (фізіометрію). Традиційно проводять динамометрію (вимірювання сили м'язів кисті), спірометрію (функціональне дослідження системи дихання) та функціональні проби серцево-судинної системи.

3. Визначення біологічного віку дитини (найчастіше визначають кістковий вік за рентгенограмою кисті). Така комплексна оцінка показників фізичного розвитку проводиться при

значному відхиленні дитини у фізичному розвитку і підозрі на ендокринні, генетичні та деякі інші захворювання або в дитячих колективах спеціальними дослідженнями. У практиці дільничного педіатра найчастіше обмежуються оцінкою антропометричних даних (антропометрією) [10, с. 3–4].

Фізичне виховання, на думку Ф. Мороза, сприяє повноцінному фізичному розвитку особистості, підвищенню рівня функціональних та адаптаційних можливостей організму. Автор переконаний у тому, що головною передумовою формування всебічно розвинутої, здорової особи є достатній рівень рухової активності під час усіх форм організації фізичного виховання. Такий підхід актуалізує необхідність комплексного використання фізичних вправ з метою створення умов для найбільшої рухової активності, доцільної зміни моментів напруження і розслаблення, фізичного навантаження і відпочинку. «Фізичне виховання є однією з передумов ефективності розумового, морального, естетичного виховання, а належний рівень загального розвитку робить привабливою мету, пов'язану із досягненням фізичної досконалості» [8, с. 177].

Оптимальна, правильно організована рухова активність дитини створює відповідні передумови для нормальної життєдіяльності організму людини в дорослому віці, довготривалого творчого життя. Рухова активність дитини передбачає виконання окремих рухів, рухових дій та цілісної рухової діяльності [11].

На важливих аспектах змін в організації фізичного виховання дітей акцентує увагу О. Богиніч. По-перше, у контексті реалізації гуманістичного принципу виховання віра в дитину, її можливості, перспективи прогресивних досягнень мають складати основу взаємовідносин у процесі організації рухової діяльності. По-друге, оцінка рівня рухової підготовленості має базуватися не лише на кількісних та якісних показниках, а й на індивідуальних можливостях кожної дитини, врахуванні зусиль, яких дитина докладає для досягнення певного результату [1].

Фізичне виховання стратегічно спрямоване на збереження, зміцнення і формування здоров'я комплексом дієвих засобів фізичного виховання, що впливають на якість життєдіяльності. На практиці це забезпечує наявність особистісної здоров'язбережувальної позиції, що відображає володіння способами практичних дій, прийняття щоденних оптимальних мотивованих рішень, спрямованих на адекватну оздоровчу поведінку, перетворення цінностей здоров'я і фізичної культури на надбання особистості через активну діяльність, набуття здоров'язбережувальної компетентності через навчання і виховання, що складають основу розвитку дитини та відповідність процесу життєдіяльності дітей дошкільного віку нормам безпечного й здорового способу життя [5, с. 58].

У режимі яких значне місце посідає рухова активність (ранкова зарядка, щоденний 1,5–2 годинний активний відпочинок, заняття фізичними вправами до 6–8 годин на тиждень),

порівняно з школярами, що не включають цих елементів у своєму режиму дня, частіше мають гармонійний фізичний розвиток і високу розумову підготовленість та м'язову працездатність, а також опір до стомлюваності, більш сприятливі показники, які характеризують функціональний стан нервової системи, більш економічну роботу серцево-судинної системи, органів дихання, високу імунну реактивність.

У даний час, головними проблемами сучасного фізичного виховання є – адекватність фізичної підготовки індивідуальному стану дитини, гармонізація та оптимізація фізичних навантажень, свобода вибору форми рухової активності, яка б відповідала морфофункціональним особливостям і особистісним здібностям дитини [4; 7; 9].

При виборі засобів і методів фізичного виховання в сучасній школі недостатньо враховуються особливості дитячого організму, і часто, програмні вимоги неадекватні фізичному розвитку і фізичній підготовленості школярів. Дана ситуація сприяє виникненню конфліктів: незадовільну оцінку, як правило, отримує дитина, а не учитель, який не враховує особливостей дітей.

Для розробки програми впливу фізичних навантажень на організм необхідно, перш за все, вивчити індивідуальні особливості дитячого організму, оцінити успіхи і невдачі дитини у виконанні фізичних вправ. Важливо керуватися не вимогами і нормативами старої програми, а оцінювати результати школярів щодо їх попередніх показників.

У процесі фізичного виховання необхідно враховувати індивідуально-типологічні особливості школярів, так як це є головною умовою створення системи навчання дітей руховим навичкам в школі. Система навчання повинна бути націлена на розвиток і збереження здоров'я, а не на отримання позитивної оцінки за виконання руху.

Мотивація до занять фізичною культурою у школярів має вікові особливості. В учнів початкових класів провідним мотивом формування інтересу до занять виступає задоволення природної потреби в рухах, а підлітки бачать в цих заняттях особисту і суспільну значимість. Саме це обумовлює вікові відмінності в засобах і методах формування інтересу учнів до занять [3, с. 55].

У підлітковому віці відбувається інтенсивне фізичний і психічний розвиток. Психічне розвиток характеризується виникненням нових, більш складних форм абстрактно-логічного мислення, вдосконаленням емоційних процесів і проявом вольової активності, появою і розвитком самосвідомості. Ці зміни усвідомлюються самим підлітком і впливають на його поведінку. Вони спонукають підлітка бути схожим на дорослого. Приклад дорослих, в першу чергу батьків і вчителів, має найбільший вплив на виховання у них інтересу до фізичної культури [1, с. 9].

Фізична культура повинна забезпечити свідоме ставлення підлітка до свого організму, виховати вміння заощаджувати здоров'я, зміцнювати його раціональним харчуванням, фізичними вправами, загартовуванням.

Важливе значення в підвищенні інтересу підлітків до фізичної культури має досягнення ними успіхів на заняттях. Тому, завдання учням необхідно давати з урахуванням їх можливостей. Непосильні завдання за складністю, або по прояву окремих рухових якостей викликають у школяра почуття невпевненості в своїх силах, побоювання, замкнутість. Це може негативно впливати на розвиток інтересу до фізичної культури.

У підлітків відзначається підвищений інтерес до самих себе. Вони прагнуть мати ті якості, які вважають цінними. Хлопці-підлітки орієнтуються на розвиток таких якостей, як мужність, сміливість, сила, витривалість. Дівчатка бачать в заняттях фізичними вправами засіб формування правильного статури і красивих, витончених рухів. Підліток дуже чутливо реагує на оцінку його особистості дорослими або однолітками, боляче переживає все, що негативно впливає на його престиж в середовищі однокласників. Невдачі при виконанні фізичних вправ і критичні зауваження вчителя викликають сильні переживання, тому особливу увагу і педагогічний такт слід проявляти до учнів, які відстають або мають відхилення у фізичному розвитку: порушення постави, надлишкову масу тіла і інше. Існує значна залежність розвитку інтересу до фізичної культури від стану фізичного виховання в школі, від того, як ставляться до цієї справи керівники школи, вчителі, від якості матеріально-технічної бази, від того, як проводяться уроки, змагання, фізкультурно-спортивні свята, як оформлена наочна агітація. Особливо значна роль в цьому вчителя фізичної культури. Він повинен піклуватися про те, щоб уроки фізичної культури і позакласні заняття приносили школярам задоволення. Це активізує розвиток інтересу у школярів до фізичної культури.

З огляду на прагнення підлітків до самостійності і самоствердження, слід під час занять фізичною культурою надавати їм можливість задовольняти ці прагнення, які формують потребу в самовдосконаленні. Окремі автори вважають, що саме в підлітковому віці самовиховання стає цілеспрямованою діяльністю [2, с. 13].

Виховання у школярів інтересу до фізичної культури є необхідною умовою формування у них звички (звичка – це сформоване дію, виконання якого, при деяких обставинах, стає потребою людини) в систематичних заняттях фізичними вправами. Це зумовлюється двома причинами. По-перше, звичка швидше формується і стає більш стійкою за умови зацікавленого ставлення до занять. По-друге, систематичні заняття фізичною культурою включають і самостійні заняття вдома [4, с. 51].

До раціональним методам формування звички до занять фізичними вправами належать такі, які:

- а) забезпечують усвідомлене засвоєння знань, формування умінь і навичок;
- б) розвивають інтерес до занять фізичною культурою;
- в) сприяють розвитку самооцінки рухів;
- г) враховують індивідуальні особливості учнів при самостійному виконанні домашнього завдання з фізичної культури;

д) виховують звичку до активного відпочинку в режимі дня [6, с. 55].

Питання про критерії ефективності формування у школярів звички до занять фізичною культурою є найактуальнішим. Оцінювати рівень знань і умінь учнів з фізичної культури можна за такими критеріями:

- 1) знання про форми занять фізичною культурою і застосування їх в режимі дня;
- 2) вміння правильно виконувати ранкову гігієнічну гімнастику;
- 3) навички застосування набутих умінь і рухових навичок на уроках фізичної культури;
- 4) показники фізичної підготовленості;
- 5) вміння правильно організувати і виконувати домашні завдання з фізичної культури;
- 6) вміння здійснювати самоконтроль за руховою активністю в режимі дня [9, с. 29].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, виховання у школярів звички систематично займатися фізичною культурою здійснюється протягом усього періоду навчання. Звичка формується в результаті багаторазового повторення певних дій і вчинків, тому слід забезпечувати таке поєднання роз'яснювальної, виховної роботи та різних форм практичних занять фізичними вправами, при яких фізична культура стає усвідомленим обов'язковим компонентом режиму кожного дня школяра. Особливе місце тут займають самостійні заняття фізичними вправами, ігри в позашкільний час. Щоденні самостійні заняття фізичними вправами поряд з виховним, оздоровчим та розвиває впливом, діють як важливий фактор правильної організації дня, тижня, навчального року, сприяють підвищенню загальної та розумової працездатності учнів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Богініч О. Здоров'я та фізичний розвиток дитини: реалізація завдань освітньої лінії «Особистість дитини». *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 3–7.
2. Вакулєнко О. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: авт. дис... канд. пед. наук. К., 2001. 20 с.
3. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Львів: ВНТЛ, 1998. 336 с.
4. Власюк Г. Формування у школярів прагнення до ведення здорового способу життя. *Рідна школа*. 2002. № 8–9. С. 51–52.
5. Гаращенко Л. Сучасні підходи до розгляду теоретичних основ фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Людознавчі студії*. Серія : Педагогіка. 2017. Вип. 4. С. 54–63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2017_4_8.
6. Горашук В. Здоров'я учнів. Від чого воно залежить? *Рідна школа*. 1997. № 3–4. С. 55–56.
7. Кожокар М. В., Цибанюк О. О., Мосейчук Ю. Ю., Зорій Я. Б., Ушенко Ю. О., Галан Я. П., Кошура А. В. Організаційно-педагогічні засади фізичного виховання дітей та молоді на Буковині: монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 235 с.
8. Мороз Ф. В. Вплив фізичного виховання на розвиток дітей дошкільного та шкільного віку. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі* : зб. тез доповідей Всеукр. наук.-

практ. конф. (Мукачево, 17–18 травня 2017 р.) / Ред. кол. : Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. С. 175–177.

9. Традиції фізичної культури в Україні: 36. наук. статей / За заг. ред. С. В. Кириленко, В. А. Старкова, А. В. Цюся. К. : ІЗМН, 1997. 248 с.

10. Фролова Т. В., Атаманова О. В., Терещенкова І. І., Сенаторова А. С. Фізичний розвиток дітей раннього віку : метод. вказ. для студентів 3-го курсу мед. фак-тів. Харків : ХНМУ, 2020. 32 с.

11. Шевченко Ю. М., Дубяга С. М. Фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 11. С. 143–146.

12. Шутка Г. І. Фізичний розвиток дітей у літніх оздоровчих таборах як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Соціалізація особистості*. К. : НПУ, 2000.

REFERENCE

1. Bohinich, O. (2012). Zdorov'ya ta fizychnyy rozvytok dytyny: realizatsiya zavdan' osvith'oyi liniyi «Osobystist' dytyny» [Health and physical development of the child: implementation of the tasks of the educational line "Personality of the child"]. *Doshkil'ne vykhovannya*. № 9. S. 3–7. [in Ukrainian]
2. Vakulenko, O. (2001). Zdorovyy sposib zhyttya yak sotsial'no-pedahohichna umova stanovlennya osobystosti u pidlitkovomu vitsi [A healthy lifestyle as a socio-pedagogical condition of personality formation in adolescence]: avt. dys... kand. ped. nauk. K. 20 s. [in Ukrainian]
3. Vil'chkovs'kyi, E. S. (1998). Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya ditey doshkil'noho viku: navchal'nyy posibnyk [Theory and methods of physical education of preschool children: study guide]. L'viv: VNLT. 336 s. [in Ukrainian]
4. Vlasyuk, H. (2002). Formuvannya u shkolyariv prahnennya do vedennya zdorovoho sposobu zhyttya [Formation of schoolchildren's desire to lead a healthy lifestyle]. *Ridna shkola*. № 8–9. S. 51–52. [in Ukrainian]
5. Harashchenko, L. (2017). Suchasni pidkhody do roz'hlyadu teoretychnykh osnov fizychnoho vykhovannya ditey doshkil'noho viku [Modern approaches to the consideration of the theoretical foundations of physical education of preschool children]. *Lyudynoznavchi studiyi. Seriya : Pedahohika*. Vyp. 4. S. 54–63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2017_4_8 [in Ukrainian]
6. Horashchuk, V. (1997). Zdorov'ya uchniv. Vid choho vono zalezhyt' [Health of students. What does it depend on?]. *Ridna shkola*. № 3–4. S. 55–56. [in Ukrainian]
7. Kozhokar, M. V., Tsybanyuk, O. O., Moseychuk, YU. YU., Zoriy, YA. B., Ushenko, YU. O., Halan, YA. P., Koshura, A. V. (2019). Orhanizatsiyno-pedahohichni zasady fizychnoho vykhovannya ditey ta molodi na Bukovyni [Organizational and pedagogical principles of physical education of children and youth in Bukovina]: monohrafiya. Chernivtsi: Chernivets'kyi nats. un-t. 235 s. [in Ukrainian]
8. Moroz, F. V. (2017). Vplyv fizychnoho vykhovannya na rozvytok ditey doshkil'noho ta shkil'noho viku [The influence of physical education on the development of preschool and school-age children]. *Psykhologo-pedahohichni osoblyvosti rozvytku osobystosti v osvith'omu prostori* : zb. tez dopovidey Vseukr. nauk.-prakt. konf., (Mukachevo, 17–18 travnya 2017 r.) / Red. kol. : T. D. Shcherban (hol. red.) ta in. Mukachevo : Vyd-vo MDU. S. 175–177. [in Ukrainian]
9. (1997). Tradytsiyi fizychnoyi kul'tury v Ukrayini [Traditions of physical culture in Ukraine]: Zb. nauk. statey / Za zah. red. S. V. Kyrylenko, V. A. Starkova, A. V. Ts'osya. K. : IZMN. 248 s. [in Ukrainian]
10. Frolova, T. V., Atamanova, O. V., Tereshchenkova, I. I., Senatorova, A. S. (2020). Fizychnyy rozvytok ditey rann'oho viku [Physical development of young children]:

metod. vказ. dlya studentiv 3-ho kursu med. fak-tiv. Kharkiv : KHNMU. 32 s. [in Ukrainian]

11. Shevchenko, YU. M., Dubyaha, S. M. (2009). Fizychnyy rozvytok ditey starshoho doshkil'noho viku yak pedahohichna problema [Physical development of older preschool children as a pedagogical problem]. Pedahohika, psykholohiya ta metodyko-bioloichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu. № 11. S. 143–146. [in Ukrainian]

12. Shutka, H. I. (2000). Fizychnyy rozvytok ditey u litnikh ozdorovchyykh taborakh yak aktual'na sotsial'no-pedahohichna problema [Physical development of children in summer health camps as an actual socio-pedagogical problem]. Sotsializatsiya osobystosti. K. : NPU. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки

та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього викладача; розвиток освіти й педагогічної думки в Україні у другій половині XIX – XX столітті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FILONENKO Oksana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: professional training of the future teacher; development of education and pedagogics in Ukraine in the 2nd half of the 19th – 20th centuries.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2023 р.

УДК: 378-057.4:504

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-128-132

ХРИК Василь Михайлович –

доктор педагогічних наук, доцент, начальник відділу лісового господарства Білоцерківського національного аграрного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1912-3476>
e-mail: hvm2020@ukr.net

ПОВЛІН Ірина Емерихівна –

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-6168>
e-mail: Polin.iren@kmf.org.ua

МОЗУЛЬ Ірина Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8331-9011>
e-mail: mozul.dubok@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті розглядаються теоретичні основи екологічної свідомості майбутніх фахівців. Виділено два основні напрями екологічної освіти. Охарактеризовано компоненти екологічної свідомості. Висвітлено види екологічної свідомості.

Для системи екологічної освіти характерні такі риси, як відкритість, багатовимірність, орієнтація на неперервний творчий пошук, відповідність формується синергетичної картині світобудови. Таким чином, освіта в галузі охорони навколишнього середовища не є просто механічним додаванням до загальної освіти. Воно має стати органічною складовою будь-якого рівня чи системи освіти та підготовки фахівців. Його зміст змінюється залежно від соціальних та економічних умов, характеру та стану проблем навколишнього середовища у різних країнах та регіонах.

Проводячи аналіз складових екологічної свідомості, виділено його параметри. Одним із найважливіших завдань екологічної свідомості є відкриття об'єктивних законів існування та розвитку соціоприродної системи, передбачення її перспектив, розробка можливих прогнозів на майбутнє, відкриття нових енергетичних, природних та інших видів ресурсів. Якість екологічної освіти у суспільстві пов'язані з науково-технічним процесом, використанням всіх досягнень науки на благо всього людства.

Розвиток екологічної свідомості та світогляду відіграє головну роль у досягненні зазначених цілей. Переорієнтація людського світогляду передбачає усвідомлення сутності екологічних законів, причин протиріч у системі «природа – суспільство», виявлення невідповідності природних та соціальних законів; осмислення небезпеки